

Fra Grundtvig-Litteraturen

Grundtvigs menneskesyn (H. Hirschsprungs forlag).

En licentiatafhandling af sognepræst Erik Heinemeier.

I forordet erklærer forf. det som sin hensigt at kaste strejflys over Grundtvigs teologi under *Gudsbilledets* synsvinkel. Han henviser til, at Henning Høirup i sin disputas (Gr.s syn på tro og erkendelse, 1949) har udtalt, at Gr.s lære om gudsbilledets bevarelse er et hovedstykke i al hans teologi, men fremhæver rigtigt, at det ikke før er blevet forsøgt at gengive denne teologi »med denne hovedlinie som dominerende ledetråd«. Det er det, denne afhandling nu forsøger, dog med den begrænsning, at det væsentligst alene sker ud fra hans salmer.

I forordet hedder det fremdeles, at forfatteren har reageret over for Regin Prenters fremstilling af Gr.s menneskesyn i hans dogmatik »Skabelse og genløsning«. Han finder, at Prenter tolker Gr. for *barthsk* og ikke har tilstrækkelig øje for forskellen mellem Gr.s og Luthers syn på, hvad skabelsen i Guds billede betyder. En anden inspiration for forfatteren har det katolske menneskesyn været, ikke fordi det er det samme som Gr.s, men fordi Gr.s er det eneste på protestantisk grund, der modsvarer det katolske syn. Endelig må det nævnes, at forf. bemærker, at spørgsmålet om gudsbilledet jo ikke er et teoretisk eller verdensfjernt problem, men hænger sammen med, hvordan evangeliet kan vedkomme os som mennesker. Gr. forsøger at møde mennesker dér, hvor det står – »på mark og på fjeld« – midt iblandt naturlige og vågne mennesker.

At mennesket er skabt i Guds billede er – siger forfatteren – ikke bare noget, der vedkommer *sjælen*, men i lige så høj grad noget kropsligt og sanseligt. Det hænger sammen med, at mennesket kan tale med munden og høre med øret, ja det kan endog tale med Gud som sin næste. Det er derfor heller ikke noget, der kan eksistere hos et menneske som en *ener*. Gud skabte to mennesker, for at de skulle tale med hinanden. Og kun idet de gør dette, er de skabt i Guds billede. Igennem livet sammen med hinanden og med Gud, udtrykt i de ord, vi taler med vor næste og med Gud, og som vi hører fra vor næste og fra Gud, er det meningen, vi skal vokse frem til klarhed over vor eget menneskeliv.

Men Gudsbilledet er aldrig noget, vi kan besidde som vor ejendom, det er altid og uden undtagelse noget, Gud råder over:

Udsender Gud sin ånd
i ordet: guddoms-blivet,
da åbenbares livet,
men hvad os Gud har givet,
er altid i hans hånd!

Det er altså ved *ordet*, mennesker adskiller sig fra dyrene, når vel at mærke ordet ikke bare opfattes som en artikuleret lyd, men som et bud fra menneske til menneske om et samhørsforhold i kærlighed, som de ikke selv har skabt, men som er givet på forhånd, og som de derfor heller ikke kan ophæve ved deres egen vilje.

Et sådant menneskesyn vil have sine modstandere til enhver tid. Men der var for Gr. forskel på de modstandere, der bare betragter mennesket som et dyr og livet som meningsløst, og dem, der erkender, at mennesket er hævet over dyrene ved ordet. De sidste kan han samtale med, selv om de ikke tror på Guds skabelse af mennesket. Over for de første kender han kun kampen.

*

Et hovedafsnit i afhandlingen gælder en undersøgelse af forskellen mellem Luthers og Gr.s syn på spørgsmålet om syndefaldets indvirkning på gudsbilledet. Gik det totalt tabt, eller er det på en eller anden måde bevaret alligevel? Luther hævdede det første, siger forf. Der gik for ham ikke nogen vej fra skabelsen (gudsbilledet) til frelsen (evangeliet). Ved Kristus ny-skabes derimod mennesket, så der altså åbnes en vej fra det kristelige til det menneskelige.

Hvad Gr. angår, vil det være forkert at sige, at han forlader Luthers skarpe modsætning mellem synd og nåde og glider over i en lys optimisme, der grunder sig på overbevisningen om Guds billedets bevarelse. Han fremhæver nok mere *døden* end *synden*, men syndefaldet betød også for ham noget uopretteligt og ulægeligt, noget som mennesket ikke ved egne kræfter kan overvinde. Uden Guds indgriben ved Kristus er mennesket dødsdømt.

Men Gr. lægger megen vægt på at understrege, at selv om *genfødselen* ved Kristus er aldeles uundværlig, så er det dog det *samme* menneskeliv, vi blev skabt til at leve, som ved dåben genfødes i os. Med andre ord: kristendommen *genføder* gudsbilledet i os, den nyskaber det ikke. Den genopliver i os det menneskeliv, vi var skabt til at leve, og som uden den ville gå til grunde. Den fuldbyrder i os og med os det, der var Guds mening ved skabelsen. Men hvis det er rigtigt, kan gudsbilledet ikke være gået totalt tabt. Det er blevet magtesløst i os og vil uden Kristus gå til grunde. Men det har ved ham fået magt påny.

For at forstå, hvad dette betyder, må vi erindre os, hvad gudsbilledet betyder for Gr. Det betyder, at vi mennesker er skabt til at leve sammen med hinanden i kærlighedens fællesskab (udtrykkende sig i ord), og at vi gennem dette fællesskab i løbet af vort livs historie skal opdrages og oplyses til at blive sande mennesker. Det er dette *levnedsløb* under kærlighedens opdragelse og frem mod stadig større klarhed over tilværelsen, som mennesker ved dåben genfødes til – trods synd og død – ved Guds nåde at gennemføre.

Menneskelivet er for Gr. skabt som et stykke *historie*. Det var fra begyndelsen Guds mening, at mennesket stående i kærlighedens fællesskab med et andet menneske skulle gennemløbe en udvikling frem til klarhed og sandhed. Da kærligheden altid udtrykker sig i ord, kan man altså også sige, at mennesket skulle gennemløbe en livsbane under ordets vejledning. Det, der sker ved Kristi åbenbaring for mennesker, er, at dette levnedsløb trods synd og død og ved hans sejr over disse magter alligevel bliver virkeliggjort med os.

Forbindelsen mellem skabelse og frelse i Gr.s teologi bliver endnu mere klar, når man føjer til, at Jesus Kristus – som han fremtræder i evangelieberetningerne og åbenbarer sig for os i den kristne menighed – netop er Guds sande billede. Han er menneskesønnen, udtryk for Guds fuldkomne tanke om, hvad mennesket skulle være og var, før synd og død lagde menneskelivet øde.

Der er altså – siger forf. – tre sider i troen på menneskets gudbilledlighed, sådan som den træder frem hos Gr. i årene efter ca. 1840: »Den første side er, at Gudsbilledet er bevaret hos mennesket, den anden side er den, at Jesus kommer som Guds sande billede, og endelig betyder troen på menneskets del i Gudsbilledet, at det sande billede kan *vokse i os*, gennem troens inderlige forbindelse, *til en forklarelse*, så menneskets mørke gåde må vige og give plads for Guds sande lys i mennesket, fordi Kristus bliver eet med os«.

Dette sidste med væksten hænger sammen med det, jeg ovenfor har kaldt menneskets historiske levnedsløb.

Med disse betragtninger tager forf. afstand fra visse tidehvervsgrundtvigske forsøg på at anbringe vandtætte skodder mellem skabelsen og frelsen, mellem det menneskelige og det kristelige hos Gr. Forf. understreger klart, at mennesket ikke kan vokse til at blive et sandt menneske – altså nå skabelsens hensigt – uden ved troen på Jesus Kristus. Og da Jesus er det sande gudsbillede, betyder det også, at vi ikke kan få klarhed over, hvad det er at være sandt menneske, uden ved at betragte ham, der ene af alle er det. At tale om ud fra Gr. at give menneskelige og folkelig oplysning – f. eks. holde højskole – uden nogen livsforbindelse med kristendommen er der hermed taget klar afstand fra. Og jeg mener med rette.

I et tillæg til slut gør forf. rede for Gr.s historiske anskuelse, der samler sig om en påstand om, at det kun er ved at gennemløbe sit levnedsløb som en Guds skabning (altså i kærlighed), at et menneske og et folk kan vinde forståelse af tilværelsen. Dette levnedsløb udtrykker sig i »et levende, åndfuldt, mundtligt ord på modersmålet«. Forståelsen af menneskelivet er derfor tilgængelig for alle mennesker i lige grad, for alle er Guds skabninger og får af ham skænket et levnedsløb, en historie. Gr. udtrykker det sådan: »Hele sandhedens grænseløse, evige rige, med al dens uudsigelige herlighed, kan blive vores, kan i kærlighed ejes såvel af bonden bag ploven som af jordens den mægtigste og højtlærdeste mand«. Det er denne påstand, der er det centrale indhold i det, som Gr. kalder det *folkelige*. Alle menneskers lige værdighed i sandhedens, kærlighedens og troens verden.

*

Heinemeiers afhandling kan nok virke noget springende og impulsiv. Dispositionen er klar nok, men han lader sig undertiden lede på afveje af sine associationer og lader det på den anden side for ofte blive ved halvkvæden vise. Der er adskillige spørgsmål, som trænger til mere dybtgående behandling. Det gælder f. eks. Luthers syn på gudsbilledet og Gr.s gudsbilled-syns betydning i den folkelige oplysning. Det er naturligvis også en svaghed, at hele sagen kun er belyst ud fra salmerne. Det har bidraget til fremstillingens lidt springende karakter, for selv om Gr. har skrevet mange læredigte, så er

det dog i de store prosaværker, vi møder den sammenhængende fremstilling af hans menneskesyn.

Bogen er dog både inciterende og oplysende. Den har interesseret mig at læse, ja har visse steder sat nye tanker i gang. Dens polemik er først og fremmest rettet imod moderne sækulariserede højskolefolk af den tidehvervsk-grundtvigske observans.

Som et indlæg i debatten om højskolen og om den Gr., som vi i dette land aldrig synes at blive færdige med at prøve at forstå og lære af, har afhandlingen værdi. Og det er en fordel, der måske nok hænger sammen med dens svaghed: at den væsentligst kun benytter salmerne som stof, at den kan læses både af læg og lærd. Salmerne kan jo ofte med poetisk klarhed i et enkelt glimt udtrykke, hvad der må bruges mange sider prosa til at forklare.

Poul Engberg.

*William Michelsen: Grundtvigs Roskilde-Riim i Roskilde Domkirke.
(Særtryk af »Fra Københavns Amt«, 1962).*

Dr. William Michelsen har i dette lille Hefte, der er et Særtryk af den historiske Aarbog »Fra Københavns Amt« (1962), ladet den stemningsfulde og smukke Mindeaften i Fjor, da Grundtvig-Selskabet fejrede 150-Aaret for Grundtvigs Oplæsning af »Roskilde-Riim« paa Landemodet i Oktober 1812, gaa over i Litteraturen. Ideen er god og ægte grundtvigsk. Man kommer under Læsningen af Heftet uvilkaarligt til at tænke paa Smaaskrifter af Skjalden som »*Helligtrekongerlyset*« og »*Skov-Hornets Klang*« iblandt Skamlings-Bankerne«, der paa lignende Vis fæstner Mindet om særprægede og smukke Situationer til Papiret. Aftenens Forløb er skildret saa omhyggeligt, at alle, der var med, kan genopleve den og endnu en Gang glæde sig ikke mindst over Dr. Michelsens ypperlige forbindende Text, en saare nyttig Kommentar til Grundtvigs unægtelig ofte svært forstaaelige Digt.

Det lille Skrift vil iøvrigt ogsaa have Bud til andre Grundtvig-interesserede end dem, der var til Stede hin Aften og bivaanede, hvad Michelsen kalder »den ejendommelige Genoplivelse af det mærkelige Digt«. Her offentliggøres for første Gang største Delen af Originalmanuskriptet til *Roskilde-Riim*. Desværre ikke det hele Digt udi et Stræk, saa at man kan følge dets Forløb, men tilstrækkeligt til at man kan danne sig et Indtryk af Digtets oprindelige Udformning.

Skriftet henvender sig – som ovenfor nævnt – ikke i første Række til Fagfolk. Derfor kunde den omhyggelige Filologs mange skarpe Parenteser om Interpunktionstegn, som Grundtvig har undladt at sætte, nok have været sparet, saa meget mere, som Metoden ikke er konsekvent gennemført. Det havde været tilstrækkeligt forlods at meddele, at Tegnsætningen var Udgiverens, og at den unge Skjald – i Skaberstundens Hede – ikke havde givet sig Stunder til at sætte mere end en Brøkdel af de fornødne Kommaer og Punktummer. Dette er dog kun en lille og uvæsentlig Indvending, som ikke bør afholde nogen fra at anskaffe sig eller gøre sig bekendt med Skriftet.

En anden Sag er, om man kan være enig med Udgiveren, der (i Lighed